

**TOMATDOSHLAR OILASI VAKILLARI BIOSENOZIDA KOLORADO
QO'NGIZI ZA
RARI VA KURASH CHORALARI**

Dehqonova Dildoraxon Kamolidin qizi

Andijon Qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti doktoranti

dildoroqdehqonova@gmail.com

+99899-602-65-60

Annatsiya: Ushbu maqolada 2022 yil mobaynida olib borilgan ilmiy tadqiqot natijalari berilgan. Tajriba maydonida uchraydigan turli turkumga mansub zararkunandalardan eng ko'p ziyon yetkazgan 10 ortiq zararkunanda aniqlandi. Tajriba maydonida zararkunandalarning uchrash darajasi, ularning rivojlanish bosqichlari, hamda ularning Tomatdosh ekinlar rivojlanishiga ta'siri haqida qisqacha ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Bioekologiya, biosenoz, zararkunanda, zararlanish, rivojlanish, biologik kurash.

Аннотация: В данной статье представлены результаты научных исследований, проведенных в течение 2021 года. выявлено более 10 вредных организмов с наибольшим ущербом относящихся к разным отрядам, среди обнаруженных на опытном участке. кроме того имеется данные о степени пораженности вредителями, стадиях их развития, а также об их влиянии на развитие посевов томата.

Ключевые слова: Биоэкология, биоценоз, вредитель, наносить ущерб, биологическая борьба.

Annatation: This article presents the results of scientific research conducted during 2021. More than 10 of the most harmful pests of related to different category that occur in the experimental field were found out. The experimental field provides a

brief overview of the incidence of pests, their stages of development, as well as their impact on the development of Tomato crops.

Keywords: bioecology, biocenosis, pest, damage, development, biological struggle.

Kirish. Keyingi yillarda barcha sohalarda bo'lgani kabi qishloq xo'jaligi sohasida ham tub islohatlar amalga oshirilmoqda. Xususan, mazkur tizimda zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishda fermer va dehqon xo'jaligi xodimlari madaniyatini oshirishni targ'ib etish dolzarb vazifalarga aylandi.

O'z navbatida, mamlakatimizda qishloq xo'jaligida biologik sof mahsulot yetishtirish masalasida qator samarali tadbirlar amalga oshirilayotgani qishloq xo'jaligi ishlarining sifat jihatdan yanada yuksalishiga xizmat qilmoqda.

Ekologik jihatdan sof mahsulotga bo'lgan talab nafaqat chet el bozorlarida balki respublikamiz peshtahtalarida ham muttasil ortib bormoqda. Bu esa mahsulot yetkazib beruvchilarga ma'suliyat yuksalishi tabiiy.

Keyingi yillarda sabzavot ekinlari maydonining kengayib borishi natijasida, Respublikamizda qishloq xo'jalik ekinlarini joylashish strukturasi ro'y bergan o'zgarishlar yillar mobaynida oziqlanish zanjiri asosida vujudga kelgan organizmlar tur tarkibining o'zgarishi, ilgari xosildorlikka ta'siri kam bo'lgan turlarning zararini oshishiga sabab bo'lmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 11 dekabrda "Meva-sabzavotchilik va uzumchilik tarmog'ini yanada rivojlantirish, sohada qo'shilgan qiymat zanjirini yaratishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarorida belgilangan quyidagi vazifalar ya'ni meva-sabzavot va uzumchilik sohasida yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarish, eksport hajmini oshirish, foydalanishdan chiqqan lalmi erlarni o'zlashtirish, eksportbop qishloq xo'jaligi ekinlari ekishni ko'paytirish kabi topshiriqlar belgilangan bo'lib, bog'dorchilik va uzumchilik soxalarini rivojlantirish va zamonaviy, intensiv texnologiyalar asosida

yangi bog‘lar barpo etish, bog‘ va tokzorlarni rekonstruksiya qilish, agrotexnik tadbirlarni (qator orasini haydash, yaxob suvi berish, mineral va maxalliy o‘g‘itlar solish, hasharot va kasalliklarga qarshi kurash va boshq.) o‘tkazish bo‘yicha ko‘rsatib o‘tilgan va bu ishlarni bajarilishi bog‘dorchilikni rivojlantirishda katta ahamiyat kasb etadi. Shu qarori sabzavotchilikda ham tubdan isshohatlar olib borilmoqda. Kasallik va zararkunandalarga qarshi yangi kimyoviy va biologik preparatlar qo‘llash yuqori samaradorlikka erishiladi.



1.rasm. Baqlajonni kartoshka kolorado qo‘ng‘izi lichinkalari (*Lepitotarsa decemlineata*) bilan zararlangan barg . (Rasm. D. Dehqonova)

Variant	Pestisid		Biologik samaradorlik
		Ishlov berishdan oldingi zararkunanda,soni(dona)	

	-	-	3	7	14	3	7	14
Nazorat	-	52	49	50	51	-	-	-
Andoza sumi- alfa	0.25 l/ga	48	9	12	14	81.25	75	70
Tajriba	10 gr/ga	43	5	7	10	86	79	76.7

Ilmiy tadqiqotlarimizni dastlabki bosqichini Andijon viloyatining (1-jadval) turli xududlaridagi Tomatdosh ekinlar agrobiosenozida uchraydigan Lepidoptera turkumining asosiy oila vakillarini xisobga olish hamda sistematik tahlil qilishga qaratilgan bo'lsada, bu biosenozda boshqa zararkunandalarga ham qarshi kurash olib borishimiz kerak bo'ladi.

Biz o'z tadqiqot ishlarimizni 2021-yildan buyon Andijon viloyati Andijon tumanida joylashgan Sabzavotchilik, poliz ekinlari va kartoshkachilik ilmiy tadqiqot instituti Andijon stansiyasiga qarashli ekin maydonlarida olib bormoqdamiz. Tajriba tizimi 4 ta variant va 4 ta qaytariqdan iborat.

Xulosa. 2021- yilda ilmiy tadqiqot maydonimizga ekilgan tomatdosh ekinlarda eng ko'p uchragan zararkunanda hashoratlardan o'rgimchakkana, kolorado qo'ng'izi, oqqanot, buzoqboshi, chigirtka kabi zararkunandalar uchradi va jiddiy zarar yetkazdi. Baqlajon ekinida kolorado qo'ng'iziga qarshi abomeks 3.8 em.k preparati bilan ishlov berildi va 86% biologik samaradorlikka erishildi.

Tajriba maydonimizda ekilgan tomatdosh ekinlardan baqlajon ekiniga kolorado qo'ng'izi va buzoqboshi ko'p zarar yetkazgan. Ayniqsa o'rg'imchakkana va kolorado qo'ng'izi tomatdosh ekinlariga kuchli ziyon yetkazdi. Ilmiy ishlarimizni keng ko'lamda o'rganishni bu yilgi rejamizga kiritdik.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. X.X. Kimsanboyev , B.A.Sulaymonov, A.R.Anorboyev, A.A.Rustamov Entomologiya va fitopotologiya T-2017
2. X.X.Kimsanboyeva . R.Sh. O‘lmasboyeva, Q.X. Xalilov Umumiy va qishloq xo‘jaligi entomologiyasi T-2002
3. Sh.T.Xo‘jayev, E.A.Xolmurodov Entomologiya, qishloq xo‘jalik ekinlarini ximoya qilish va agrotoksikologiya asoslari T-2003
- 4.Sh.T.Xo‘jayev O‘simliklarni zararkunandalardan uyg‘unlashgan ximoya qilishning zamonaviy usul va vositalari T-2015.
5. SH.N.Madixonova. M,K, Mirzitova , D.K Dehqonova, Osobennosti tomata.
6. A. Jumayeva, G. Abdullayeva , D.Dehqonova, Morphology, biology and measure of cotton bollworm ,2020
- 7.D.Dehqonova, M.Mirzaitova, Pomidor kuyasi (*Tuta absoluta*) bioekologiyasi va amaliy qarshi kurash tadbirlari. 2021
8. R.J. Jacobsan, C.Bass *Tuta absoluta* : Investigating resistance to key insecticides and seeking alternative IPM compatible products , Agricultural and Horticultural Development Board -2015.
9. P. Huermer , O. Karsholt . Gelechiidae , Microlepidoptera of Europe Vol.6 Apollo Books 2010.
10. Tuts absoluta (Tomato Leafminer) www.tuta absoluta.com 2019.
- 11 EAST FRUIT Biopestitsidy dlya borby s tomatnoy miniruyushchey molyu *Tuta absoluta* 2019
12. <https://www.eppo.int> 2011